וקובר את בניו מוחלין לו על כל עונותיו אמר ליה רבי יוחנן בשלמא תורה וגמילות חסדים דכתיב [1]בחסד ואמת יכופר עון חסד זו גמילות חסדים שנאמר [2]רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד אמת זו תורה [א]שנאמר [3]אמת קנה ואל תמכור אלא קובר את בניו מנין תנא ליה ההוא סבא משום ר׳ שמעון בן יוחאי אתיא עון עון כתיב הכא בחסד ואמת יכופר עון וכתיב התם [4]ומשלם עון אבות אל חיק בניהם. א״ר יוחנן נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה ונגעים לא והתניא כל מי שיש בו אחד מארבעה מראות נגעים הללו אינן אלא מזבח כפרה מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה לא הוו ואב״א [ב]הא לן והא להו ואי בעית אימא הא בצנעא הא בפרהסיא ובנים לא היכי דמי אילימא דהוו להו ומתו והא [ג]א״ר יוחנן דין גרמא דעשיראה ביר אלא הא דלא הוו ליה כלל והא דהוו ליה ומתו. רבי חייא בר אבא חלש על לגביה ר׳ יוחנן א״ל חביבין עליך יסורין א״ל לא הן ולא שכרן א״ל הב לי ידך יהב ליה ידיה ואוקמיה. ר׳ יוחנן חלש על לגביה ר׳ חנינא א״ל חביבין עליך יסורין א״ל לא הן ולא שכרן א״ל הב לי ידך יהב ליה ידיה (א) ואוקמיה אמאי לוקים ר׳ יוחנן לנפשיה אמרי [ד]אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים רבי [ה]אליעזר חלש על לגביה רבי יוחנן חזא דהוה קא גני בבית אפל גלייה לדרעיה ונפל נהורא חזייה דהוה קא בכי ר׳ [ה]אליעזר א״ל אמאי קא בכית אי משום תורה דלא אפשת [ו]שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ואי משום מזוני לא כל אדם זוכה לשתי שלחנות [ז]ואי משום בני דין גרמא דעשיראה ביר א״ל להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא א״ל על דא ודאי קא בכית ובכו תרוייהו אדהכי והכי א״ל חביבין עליך יסורין א״ל לא הן ולא שכרן א״ל הב לי ידך יהב ליה ידיה ואוקמיה. רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא על לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן ואמרי לה רב אדא בר אהבה ורבנן ואמרו ליה לעיין מר במיליה אמר להו ומי חשידנא בעינייכו אמרו ליה מי חשיד קב״ה דעביד דינא בלא דינא אמר להו אי איכא מאן דשמיע עלי מילתא לימא אמרו ליה הכי שמיע לן דלא יהיב מר שבישא לאריסיה אמר להו מי קא שביק לי מידי מיניה הא קא גניב ליה כוליה אמרו ליה היינו דאמרי אינשי בתר גנבא גנוב וטעמא טעים אמר להו קבילנא עלי דיהיבנא ליה איכא דאמרי הדר חלא והוה חמרא ואיכא דאמרי אייקר חלא ואיזדבן בדמי דחמרא: תניא אבא בנימין אומר על שני דברים הייתי מצטער כל ימי על תפלתי שתהא לפני מטתי [א]ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום על תפלתי שתהא לפני מטתי מאי לפני מטתי אילימא לפני מטתי ממש והאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ריב״ל [ב]מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר שנאמר [5]ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל לא תימא לפני מטתי אלא אימא [ג]סמוך למטתי ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום דא״ר חמא ברבי חנינא אמר רבי יצחק כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין ליה בנים זכרים שנאמר [6]וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים רב נחמן בר יצחק אמר אף אין אשתו מפלת נפלים כתיב הכא וצפונך תמלא בטנם וכתיב התם [7]וימלאו ימיה ללדת והנה תומים בבטנה: תניא אבא בנימין אומר [ד]שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא טורפין לו תפלתו בפניו שנאמר [8]טורף נפשו באפו הלמענך תעזב ארץ ולא עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר [8]ויעתק צור ממקומו ואין צור אלא הקב״ה שנאמר [9]צור ילדך תשי ואם המתין לו מה שכרו

אמר

וכניס. קא סלקא דעתיה הקובר את בניו: **ארבע מראות.** שאת ותולדתה בהרת ותולדתה. בהרת עזה כשלג שניה לה כסיד ההיכל. שאת כצמר לבן שניה לה כקרום ביצה(א): **הא לן והא להו.** בא״י שערי חומה מקודשות בה ומצורע טעון שילוח חוצה להן אין יסורין של אהבה. (ב) בבבל שאין טעונין שילוח והן מזבח כפרה הוו יסורין של אהבה: **בצנעא.** תחת בגדיו: **דין גרמא דעשיראה ביר.** זה עצם של בן עשירי שמת לו: **ביר.** כמו בר. וצר עצם [ט]פחות מכשעורה ממנו (ג) בסודרו לעגמת נפש. ונראה דגרסי׳ כר״י לא באו לו יסורין שאינן של אהבה: **דהוו להו בנים ומתו.** הוו להו יסורין של אהבה שהאבלות מכפרת על עונותיו: **גלייה.** ר׳ יוחנן לדרעיה: **ונפל נהורא.** שהיה בשרו מבהיק שיפה היה מאד כדאמרינן בב״מ בהשוכר את הפועלים (פד.): **אי משום תורה.** שלא למדת הרבה כרצונך: **אחד המרבה ואחד הממעיט.** לענין קרבנות שנויה בשלהי מנחות (דף קי.) נאמר בעולת בהמה ריח ניחוח[י] ובמנחה ריח ניחוח[כ] ללמדך שאחד המרבה וכו׳: **אי משום מזוני.** שאינך עשיר: **על דא ודאי קא בכית.** על זה ודאי יש לך לבכות: **דני.** חביות: **תקיפו.** החמיצו: **ליעיין מר במיליה.** יפשפש במעשיו: **אי איכא דשמיע עלי מילתא לימא.** אם יש בכם ששמע עלי דבר שאני צריך לחזור בי יודיעני: **שבישא.** חלקו בזמורות הגפן שחותכין מהן בשעת הזמיר ותנן (בב״מ דף קג.) כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות ובקנים. שריגים מתרגמינן שבשין (בראשית מ): **מי שביק לי מידי מיניה.** וכי אינו חשוד בעיניכם שהוא גונב לי הרבה יותר מחלקו: **בתר גנבא גנוב כו׳.** הגונב מן הגנב אף הוא טועם טעם גנבה: **סמוך למטתי.** כל ימי נזהרתי שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי ממטתי עד שאקרא ק״ש ואתפלל: **צפון לדרום.** ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום. ונראה בעיני שהשכינה במזרח או במערב לפיכך נכון להסב דרך תשמיש לרוחות אחרות: **וצפונך.** לשון צפון וסיפיה דקרא ישבעו בנים: **תמלא בטנם.** תמלא ימי הריונם: **טורף נפשו באפו.** לך אומר אשר גרמת לך לטרוף את נפשך בפניך ומה היא הנפש זו תפלה כמו שנאמר ואשפוך את נפשי לפני ה׳ (ש״א א): **הלמענך תעזב ארץ.** וכי סבור היית שבשבילך שיצאת (ד) תסתלק השכינה ויעזוב את חבירך המתפלל לפניו:

לוה

הא לן והא להו. פי׳ רש״י לבני ארץ ישראל שצריכין שילוח חוץ לשלשה מחנות לא הוו יסורין של אהבה. ותימה דשילוח מחנות לא היה נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג ובתי ערי חומה. ובימי האמוראין לא היה היובל נוהג כדאמרינן במסכת גיטין (פ״ד דף לו.) והילך היה מדבר ר׳ יוחנן מדבר שלא היה נוהג בימיו. וי״מ הא לן והא להו לענין טומאה שנזהרין בא״י ולא בבבל: **והאמר** רבי יוחנן דין גרמא דעשיראה ביר. פי׳ רש״י דלאדם חשוב כר׳ יוחנן מסתמא לא היו אלא יסורין של אהבה. ותימה דהא מסיק דהיכא דלא הוו ליה בנים כלל לא הוו יסורין של אהבה והרי כמה צדיקים שלא היו להם בנים[ב] (ה). ואי משום בנות ר׳ יוחנן נמי הוו ליה בנות כפ׳ בתרא דקדושין (דף עא:) ונראה לפרש דהכי פריך והאמר ר׳ יוחנן דין גרמא וכו׳ אלמא מדהוה רגיל לנחם אחרים בכך ש״מ דהוו יסורין של אהבה. אבל אינו תלוי בכך שהצדיקים עצמם פעמים מעונים ביסורין: [ו]ה״ג **לא** כל אדם זוכה לשתי שלחנות. אבל אין לגרוס [ז]אין אדם זוכה דהא כמה צדיקים זוכין לשתי שלחנות כגון [ח]רבי וכדאמרינן בפרק בתרא דהוריות[ג] (דף י:): **דינא** בלא דינא. הרבה צדיקים יש שלוקין בגופם ובממונם אלא הם היו יודעים שלא היה נותן שבישא לאריסיה והיו רוצים לרמוז לו שלא יעשה עוד: **שלא** יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר. אבל מלתא דקביעא כגון ארון ותיבה[ד] אין זה הפסק, אבל מטה נראה שאין זה קבוע: **אלא** אימא סמוך למטתי. שלא היה עושה מלאכה עד שיתפלל. ורש״י פירש אפילו ללמוד שאסור ללמוד קודם תפלה. ולא ידעתי מנא ליה. אבל ראיה דשרי ללמוד קודם דלקמן בפרק שני (דף יד ב) אמרינן דרב מקדים ומשי ידיה ומברך ומתני פרקיה וקרי ק״ש כי מטא זמן ק״ש וכו׳: **כל** הנותן מטתו בין צפון לדרום וכו׳. ולא בין מזרח למערב ודוקא כשישן עם אשתו מפני שהשכינה מצויה בין מזרח למערב והיה הדבר גנאי לשכב אצל אשתו מפני התשמיש וכן משמע ומוכחי קראי:

המתפלל

עין משפט נר מצוה

יז א מיי׳ פ״ו מהל׳ בית הבחירה הל׳ ט טוש״ע א״ח סי׳ ג׳ סעיף ו וסימן ר״מ סעיף יז:

יח ב מיי׳ פ״ה מהלכות תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש״ע א״ח סימן צ סעיף כא [וסי׳ לג סעיף ד:]:

יט ג מיי׳ פ״ו שם הלכה ד טוש״ע א״ח סימן פ״ט סעיף [ג] ו:

כ ד מיי׳ פ״ט שם הלכה יא סמג עשין יט טוש״ע א״ח סימן צ סעיף טו:

◆

תורה אור השלם

1. בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֹן וּבְיִרְאַת יְיָ סוּר מֵרָע: משלי כב כג
2. רֹדֵף צְדָקָה וָחָסֶד יִמְצָא חַיִּים צְדָקָה וְכָבוֹד: ירמיהו לב יח
3. אֱמֶת קְנֵה וְאַל תִּמְכֹּר חָכְמָה וּמוּסָר וּבִינָה: ישעיהו לח ב
4. עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ: תהלים יז יד
5. וַיַּסֵּב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְיָ: ישעיהו לח ב
6. מִמְתִים יָדְךָ יְיָ מִמְתִים מֵחֶלֶד חֶלְקָם בַּחַיִּים וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים וְהִנִּיחוּ יִתְרָם לְעוֹלְלֵיהֶם: תהלים יז יד
7. וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ: בראשית כה כד
8. טֹרֵף נַפְשׁוֹ בְּאַפּוֹ הַלְמַעַנְךָ תֵּעָזַב אָרֶץ וְיֶעְתַּק צוּר מִמְּקֹמוֹ: איוב יח ד
9. צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ: דברים לב יח

◆

רבינו חננאל

[תני תנא קמיה דרבי יוחנן כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את בניו מוחלין לו על כל עונותיו]. שנאמר בחסד ואמת יכופר עון, מקבר את בניו נמי אתיא עון עון כתיב הכא יכופר עון, וכתיב התם ומשלם עון אבות אל חיק בניהם. מר ר׳ יוחנן נגעים ובנים אינן יסורין של אהבה. וקמנה בכנענים בארץ ישראל ומשום טומאה. ובנים דלא האור כלל, אבל הוו ליה בנים ומתו ייסורין [של] אהבה הן, דהא איהו דאמר דין גרמיה דעשיראה ביר, פירוש, היה תופש בידו שן וכשהיה בא לנחם מי שמיתו ב[נ]ין, היה אומר זה עצם בני העשירי, כלומר עשרה בנים מתו לי. ולמה לא השאיר מכל האברים אלא השן, לפי שהשן שלמת אינו מטמא אלא במחובר למת, ואם נחלש אינו מטמא דתנן באהילות פרק שלישי כל שבמת טמא חוץ מהשנים והשיער והציפורן ובשעת חיבורן הכל טמא. [והא] דתניא כל שיש בו אחד מארבעה נגעים הללו הרי המזבח כפרה לישראל, אוקמנה בחוצה לארץ ד[הארץ] טמאה והטומאה לא מגעא להו מלצלויי ד[הא]רץ ששוכ[נ]ין]ם טמאה היא. ר׳ אלעזר לא ד ... ששי [כל] ... בט ..ם ומתו, וגם לא היה חכם כר׳ יוחנן רבו [שעלה] לבקרו, מצא ישן במטה בבית אפל, גילה [לזרועו פ״ן מלובן והוזע כאילו נראה אורה באותן הבתים. ה[תחיל] ר א[לעז]ר לבכות וכול׳. רב הונא החמיצו לו(ת׳) [ד׳] מאה דני דחמרא, אמרו ליה רבנן לעיין מר באורחותיה דילמא [עבירה הו]ת בידיה, אמר להו ומי חשידנא גביכ[ון], אמרו ליה ומי חשיד הק״ה דעביד דינא בלא דינא, אמרו ליה אמאי לא יהיב מר שבישתא לאריסיה, פירוש שבישתא, זמורות שלכרם, אמאי לא יהבת לאריסי. אמר להו ומי שבקי לי, כלומר הם לוקחים בלא ידיעתי לפיכך אני לוקח מהם, אמרו לו וכי טוב לך לגנוב שלך אחר הגנב, זה אינו עושה אותו אלא הרוצה לטעום [ט]עם מתיקות הגניבה כדכתיב מים גנובים ימתקו וג׳, כידאמר[ין] אינשי בתר גנבא גנוב וטעמא טעום. קביל עליה דיהיב. איכא דאמרי יקר חלא ואיזדבן ברמי חמרא. פיר׳ הא דאמ[רי] רבנן שתהא תפילתי סמוך למיטתי, פמ[ו]רן כלומר של[א ישו]ר לי דבר מלאכה לעשותו ויהיה לבי ט[ר]וד עלי [אלא] מאחרי תפילתי אסב על מיטתי לאכל. [דבר אחר שתהא תפלתי קודמת למטתי כי אם אקדים מטתי לתפלתי אני מתיירא שמא תחטפני שינה וארדם ונמצאתי ישן בלא תפלה]. דבר אחר שת[הא] תפלתי סמוך למיטתי, למקום מיטתי כדי שיהו עניים מצו[יים] שם, [אגב התפלה]. ועל מטתי להיות נתונה צפון ודרום דאמ׳ ר׳ חמא בר חנינא וכול׳. הא דתניא שנים שנכנסו לכנסת להתפלל וקדם [אחד] וסיים ויצא ולא המתין לחבירו טורפין תפילתו וכול׳. וקימא לן בתפילת ערבית ומפני המזיקין [שבימיהם היו הבתי כנסיות חוץ לעיר ומתוך כך אם מניחו יחידי שמא יסתכן מהמזיקים שמצויים שם יותר]. ד״א מפני שגורם לשכינה להסתלק לפיכך טורפין לו תפילתו לזה שיצא והניחו לחבירו ויצא, כי השכינה שרויה אפילו בשניים שנאמר אז נדברו יראי יי איש אל ר[עהו וי]קשב יי וישמע, וכיון שיצא גורם ל[שכינה שתסתלק] ועל זה נאמר טורפין לו תפילתו באפו שנאמר הלמענך תעזוב ארץ ויע[תק צור] ממ[קו]מו. כלומר אתה גרמתה שתס[ת]לק [השכינה] כי [יצאתה].

[ולזה הפירוש אפי׳ בתפילת שחרית ומנחה].

מסורת הש״ס

א) [בע״י ד: הגי׳ תורה דכתיב כו׳], ב) [לקמן מד. וש״נ], ג) כ״כ דף קטו., ד) [נדרים ז: סנהדרין לה.], ה) [אלעזר], ו) לקמן ח. מנחות קי. [שבת ל: יומא מב. שבועות טו.], ז) [ועיין תוס׳ נדה ח. ד״ה ולמר], ח) [נגעים פ״א מ״ל], ט) בערוך ערך גרם פי׳ אותו עלם שן הוה דלינו מטמא וכ״כ הרשב״ם בב״ב קטו. ד״ה ביר ספודת הברלה לאבל, י) [ויקרא א], כ) [שם ב], ל) [וכ״ה במס׳ דרך ארץ זוטא פ״ד], מ) [בבא מציעא פב א],

◆

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ואוקמיה ואמאי לא לוקים ר״י לנפשיה: (ב) רש״י ד״ה הא לן וכו׳ אהבה בבבל שאינן טעונין שילוח הוו מזבח כפרה ויסורין של אהבה: (ג) ד״ה דין גרמא וכו׳ מכשעורה ממנו שאינו מטמא במגע והיה נושאו קשור בסודרו לעגמת: (ד) ד״ה הלמענך וכו׳ שיצאת מב״ה והנחת חבירך תסתלק השכינה: (ה) תוס׳ ד״ה והאמר וכו׳ שלא היו להם בנים וכן יהושע לא מצינו שהיה לו בנים ולא משום בנות:

◆

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה לא כו׳. אין אדם זוכה כו׳. עי׳ שבת דף נה ע״ב תוס׳ ד״ה ארבעה:

◆

מוסף תוספות

א. בתוס׳ רי״ש כתב, הא לן א״י שמשתלחים חוץ לערי חומה, וקשה להר״ר יוחנן דאין בתי ערי חומה נוהג בזמן שאין היובל נוהג. ב. בתוס׳ רי״ש כתב, וגם יהושע לא מצינו שהיה לו בן ואי משום בנות וכו׳. ג. בתוס׳ רי״ש כתב, בהוריות אשרי הצדיקים שמגיע אליהם כמעשה הרשעים של עוה״ז בעוה״ז. ד. בתוס׳ רי״ש כתב, וכן התיבה שמניחים עליו הס״ת.

◆

מוסף רש״י

אחד המרבה ואחד הממעיט. שיש לו שכר לממעיט כמו למרבה (לקמן יז.). **חלא.** חומץ (עירובין סח.). **חמרא.** יין (שבת קי. ועוד).

◆

רב ניסים גאון

דין גרמא דעשיראה ביר. פרשו רבי׳ שרירא ורבי׳ האיי חמודו ז״ל ר׳ יוחנן קבר י׳ בנים זכרים וכי העשירי שבהן נפל לתוך יורה גדולה שהיתה רותחת ריתוח קשה וחזק ונמס בשרו ונמק נטל ר׳ יוחנן עצם של אצבע קטנה שלו וצררה בסדינו והי׳ מנחם בה אחרים ואית דאמרי כי נשאר לו בן אחד ושמו ר׳ מתנה ושיגרו מארץ ישראל לבבל ללמוד תורה לפני שמואל: